

depended on the complete Stalinist dictatorship, respectively, the labor had a pronounced ideological direction.

The carried out research and implementation of the tasks set in it make it possible to draw the following conclusions: the historiographic analysis of scientific, educational and popular science literature is evidenced by an increase in the research interest in the theme «Restoring the network of regional archival institutions of Ukraine in the post-war period (1944–1950)».

Keywords: archival affairs, post-war period, historiography.

* * *

УДК 94:61–054.75(477)«1944/1947»

Диптан Л. С.,

аспірантка кафедри історії та археології слов'ян
факультету історичної освіти, Національний
педагогічний університет ім. М. П. Драгоманова
(Україна, Київ), lyba_17@ukr.net

ОРГАНІЗАЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ МЕДИКО–САНІТАРНОГО ОБСЛУГОВУВАННЯ РЕПАТРІАНТІВ НА ТЕРИТОРІЇ Української РСР у 1944–1947 рр.

У контексті організації вертикалі управлінських структур, органів та установ репатріації переміщених осіб на території Української РСР у 1944–1947 рр. аналізуються особливості діяльності радянського уряду щодо організації медико–санітарного обслуговування та лікування репатріантів на території Української РСР.

Наголошується, що від початку створення вертикалі органів репатріації в СРСР восени 1944 р. і до ліквідації більшості цих установ у 1947 р., завдання санітарної обробки, медичного обслуговування та лікування переміщених осіб – радянських громадян знаходилися серед найважливіших напрямів діяльності цих структур. Засаднича лінія Кремля на забезпечення відбудови зруйнованої війною економіки робочою силою вимагала від влади зусиль спрямованих на підтримання цієї самої робочої сили в працездатному стані, відтак слід було не допустити розповсюдження епідемічних та інших хвороб серед репатріантів і цивільного населення всередині країни, а для цього забезпечити санітарну обробку репатріантів, їх медичний огляд і посилене лікування. Саме ці функції й були покладені на медико–санітарну ланку усієї вертикалі органів репатріації в СРСР і Українській РСР зокрема.

Ключові слова: репатріація, репатріанти, Українська РСР, медико–санітарне забезпечення, перевірко–фільтраційні пункти (ПФП), збірно–пересильні пункти (ЗПП), приймально–розподільчі пункти (ПРП), лазарет, санітарний перепускник, медичний ізолятор, дезінфекційна камера, шпиталь.

Реалізація програми сталінського керівництва СРСР із повернення мільйонів «переміщених осіб» – радянських громадян на батьківщину вочевидь потребувала від партійного й державного керівництва, як у центрі так і на місцях, серйозних організаційних зусиль щодо забезпечення репатріації на усіх рівнях – від збірних таборів на території Німеччини до місць постійного проживання і праці громадян. У такій грандіозній за масштабами акції, адже за найскромнішими підрахунками поза межами державних кордонів СРСР в роки війни опинилося близько 5 млн. осіб [20, с. 26], важливо було передбачити та організувати всі ділянки роботи: прийом репатріантів, їх реєстрацію та фільтрацію на відповідних пунктах, агітаційно–пропагандистську обробку, матеріально–побутове, харчове і фінансове забезпечення, перевезення до місць проживання, працевлаштування на батьківщині. Одним із важливих прикладних аспектів роботи радянських органів репатріації з поверненнями було їх санітарне забезпечення та лікування. В умовах складної санітарно–епідеміологічної ситуації всередині країни та крайньої потреби в трудових ресурсах для відбудови зруйнованої війною економіки СРСР цей напрям діяльності влади набував особливого, не лише суто гуманітарного чи соціального, але й виразно економічного значення.

Питання організації медико–санітарного забезпечення процесу репатріації в СРСР і, зокрема на територію Української РСР, до сьогодні належить до кола маловивчених в історичній науці проблем. Як зарубіжні так і вітчизняні історики досліджують його в загальних рисах переважно в контексті аналізу самого процесу репатріації, його загальних організаційних питань, окремих сторін діяльності органів репатріації в Україні. До таких праць слід віднести дослідження А. Андрєєва [17], С. Гальчака [18; 19], В. Земськова [20–22], М. Куницького [23], Н. Мелешко [24], Т. Пастушенко [25], П. Поляна [26], А. Шевякова [27]. Наразі тема організації медико–санітарного обслуговування репатріантів на завершальному етапі Другої світової війни та в повоєнний період в окремий аспект дослідження не виділена.

Виходячи з стану наукового вивчення окресленої проблеми, метою нашої статті є комплексний історичний аналіз особливостей організації медико–санітарного обслуговування та лікування репатріантів на території Української РСР у період, коли репатріаційний процес тривав найінтенсивніше – в 1944–1947 рр.

Початок створення мережі органів репатріації в СРСР і розбудови такого напрямку їх діяльності як медико–санітарне забезпечення репатріантів було покладено ухвалою Державним Комітетом Оборони СРСР (далі – ДКО СРСР) 24 серпня 1944 р. постановою №6457–сс «Про організацію прийому радянських громадян, що повертаються на Батьківщину, примусово вивезених німцями, а також тих, хто з різних причин опинився за прикордонною лінією між СРСР і Польщею» [2, арк. 5]. Пунктом 8 цього нормативного документу санітарна обробка та медико–санітарне обслуговування поверненців покладалося на Народний комісаріат охорони здоров'я і Військово–санітарне управління Наркомату оборони СРСР [22, с. 275].

10 жовтня 1944 р. в структурі РНК СРСР організували Управління Уповноваженого РНК СРСР у справах репатріації громадян СРСР із Німеччини та окупованих нею країн (далі – Управління уповноваженого РНК СРСР по репатріації), яке очолив один із керівників радянської військової розвідки – генерал–полковник П. Голіков. Офіційна дата початку роботи управління – 23 жовтня 1944 р. Саме того дня РНК СРСР ухвалив спеціальну постанову №1482–45бсс [21, с. 333].

Як ми вже наголошували вище серед заходів, що вживалися для організації прийому та розподілу репатріантів важливе місце відводилось забезпеченню їх санітарної обробки та медичній допомозі хворим громадянам, які поверталися на територію СРСР. З цією метою в апараті Управління уповноваженого РНК СРСР по репатріації створили спеціальну структуру – санітарний відділ, очолюваний полковником Поляковим. Саме працівники цього підрозділу, зі штатом 13 одиниць, мали здійснювати контроль та координацію заходів медико–санітарного обслуговування репатріантів на усіх рівнях. Їх безпосередніми завданнями також було складання списків дитячих будинків і розміщення дітей–сиріт. Опікувався роботою відділу один із трьох помічників П. Голікова – генерал–майор В. Ревякін. Останньому, окрім санітарного, підпорядковувалися ще й відділи працевлаштування та реєстрації й обліку репатріантів [16, с. 72–73].

За чисельністю працівників санітарний відділ був одним із найменших в управлінні. За цим показником (станом на жовтень 1944 р.) йому поступався лише відділ кадрів, що нараховував 10 співробітників. Решта підрозділів відомства П. Голікова мала куди більшу штатну чисельність працівників. Наприклад, відділ працевлаштування – 20 осіб; транспортний відділ – 25 осіб; відділ матеріального забезпечення та фінансів – 28 осіб; політично-просвітницький відділ і відділ реєстрації та обліку – по 39 осіб тощо [16, с. 72–73]. У такій відносно невеликій кількості штатних працівників санітарного відділу навряд-чи варто шукати якусь недооцінку сталінським керівництвом проблеми здоров'я репатріантів. При плануванні штатів підрозділів Управління уповноваженого РНК СРСР по репатріації уряд виходив передусім із масштабів майбутньої діяльності кожного з них, а оскільки медичне й санітарне забезпечення репатріантів із самого початку планувалося здійснювати за рахунок відповідної вертикалі медичної та санітарної інфраструктури й кадрів на місцях, то й потреби у великих штатах профільного відділу не існувало.

Пунктом 5 згадуваної нами постанови ДКО СРСР №6457–сс від 24 серпня 1944 р. РНК УРСР та БРСР отримали право створювати в своїй структурі відділи з прийому та влаштування громадян, які поверталися із звільнених Червоною Армією територій [14, л. 238]. Рішення про створення у складі Ради Народних Комісарів УРСР відділу у справах репатріації радянських громадян РНК УРСР і ЦК КП(б)У схвалили спільною постановою ще 31 серпня 1944 р., тобто значно раніше ніж у Москві організували Управління уповноваженого РНК СРСР по репатріації. Документом за №1132/63–сс, який точно повторював назву ухваленої кількома днями раніше постанови ДКО СРСР, начальником відділу призначили М. Зозуленка, а загальне керівництво республіканськими органами репатріації поклали на заступника Голови РНК України І. Сеніна [24, с. 118–119].

Постановою №1191 від 11 вересня 1944 р. РНК Української РСР затвердив структуру, тимчасові штати та посадові ставки працівників «Відділу з прийому та облаштування радянських громадян, які повертаються зі звільненої Червоною Армією території» [3, арк. 67]. В структурі відділу утворили чотири сектори: сектор із питань харчування та матеріального забезпечення репатріантів (3 працівники); сектор із перевезення населення (2 співробітники); сектор із питань трудового та житлового влаштування репатріантів (3 працівники) і сектор обліку (1 співробітник). Загальний штатний склад відділу репатріації при РНК УРСР (включно з керівництвом і секретаріатом) склав 12 осіб [1, арк. 3].

Як бачимо в структурі відділу репатріації РНК УРСР навіть не було передбачено створення окремого сектору, працівники якого б за своїми функціональними обов'язками опікувалися санітарною обробкою та медичним обслуговуванням репатріантів. І це не була випадковість. Більше того, такий підхід зовсім не означав якоїсь недооцінки центром ролі республіканської й місцевої ланок в реалізації цього напрямку в роботі з репатріантами. На нашу думку союзне керівництво виходило з позиції, що медико-санітарне забезпечення репатріантів – це справа яка за повного контролю та координації центру все ж мала забезпечуватись органами

охорони здоров'я на місцях проведення репатріації – у союзних республіках і областях. З іншого боку існувала й загальна тенденція дегуманізації радянського суспільства – справа охорони здоров'я народу значила для тоталітарного більшовицького режиму СРСР значно менше ніж, скажімо, справа політико-ідеологічної обробки тих громадян, які поверталися на батьківщину. І тут сталінське керівництво СРСР могло дозволити собі поступитися пріоритетом в діях (але не в рішеннях) на користь місцевої влади, органів і закладів охорони здоров'я. Завдання ж республіканських органів за цією логікою полягали в повному забезпеченні виконання ухвалених у Москві рішень, їх інструменталізації й практичному втіленні на місцях. Наразі медико-санітарна робота в СРСР, і зокрема в Українській РСР, по всій вертикалі забезпечувалася органами охорони здоров'я, а координувалася й контролювалася обласними й республіканськими органами репатріації. Саме тому особливого сенсу створювати спеціальний структурний підрозділ у складі відділу репатріації РНК УРСР ні вище політичне керівництво СРСР ні радянський уряд не бачили.

У вересні 1944 – червні 1945 рр. НКВС, НКО СРСР і РНК Української РСР поступово створили на території республіки мережу установ і управлінських органів, що мали на практиці реалізувати репатріаційну програму радянського уряду та опікуватися поверненням своїх громадян на батьківщину. У прикордонній зоні Української РСР – це були перевірконо-фільтраційні пункти НКВС (далі – ПФП) СРСР і збірно-пересильні пункти (далі – ЗПП) НКО СРСР; в областях і районах республіки – відділи у справах репатріації при виконкомах обласних Рад, відповідальні за репатріацію працівники в районних і міських радах, а також обласні приймально-розподільчі пункти (далі – ПРП).

Першими серед установ репатріації на території УРСР з'явилися перевірконо-фільтраційні пункти, що в питаннях проведення перевірки та фільтрації репатріантів оперативно підпорядковувалися НКВС СРСР, а в своїй повсякденній роботі з репатріантами були підзвітні відділу репатріації РНК Української РСР. Основним завданням цих установ, як видно з їх назви, було не що інше як політична й ідеологічна фільтрація переміщених осіб – радянських громадян.

Організація ПФП НКВС була започаткована відомою нам постановою ДКО СРСР №6457–сс від 24 серпня 1944 р. «Про організацію прийому радянських громадян, що повертаються на Батьківщину, примусово вивезених німцями, а також тих, хто з різних причин опинився за лінією кордону між СРСР і Польщею» [2, арк. 5]. Власне облаштування перевірконо-фільтраційних пунктів на території України покладалося на НКВС СРСР, а місцем їх розташування були визначені прикордонні залізничні станції західних і південно-західних областей республіки. Відповідальність за організацію та проведення медико-санітарного обслуговування репатріантів, які прибували на ПФП, несли особисто начальники пунктів. У структурі кожного перевірконо-фільтраційного пункту було передбачено облаштувати медичний пункт, санітарний перепускник та медичний ізолятор. Для проведення санітарної обробки контингенту ПФП обладнувалися дезінфекційними камерами [2, арк. 53в–63в]. Санітарну обробку та лікування людей на

пунктах безпосередньо здійснювали штатні й тимчасово відражені для допомоги в роботі з репатріантами медичні й санітарні працівники – лікарі, фельдшери та молодший медперсонал. У складних випадках хворі репатріанти направлялися для лікування в стаціонарні медичні установи за місцем дислокації ПФП.

Саме на місцеві органи охорони здоров'я владою було покладено обов'язок опікуватись організацією медичного обслуговування та санітарної обробки репатріантів, які прибували на ПФП НКВС СРСР. Один характерний приклад. 11 вересня 1944 р. виконком Волинської обласної ради та бюро обкому КП(б)У схвалили спільну постанову №16/4–Б/ОК «Про організацію прийому радянських громадян, що повертаються на батьківщину, які в свій час були насильно уведений німцями, або по різних причинах опинились за закордонною лінією між СРСР і Польщею». Пункт 5 цієї постанови зобов'язував завідувача обласного відділу охорони здоров'я «[...] організувати санітарну обробку і медично-санітарне обслуговування радянських громадян, які прибуватимуть на перевірконо-фільтраційні пункти (на території області їх НКВС СРСР створило 2 – у Володимирі-Волинському та Любомлі – Авт.), виділити на кожний пункт необхідну кількість медичних робітників, необхідне медичне обладнання і медикаменти [...]» [10, арк. 3].

Зростання кількості переміщених осіб, які поверталися до СРСР після завершення війни у Європі збільшило навантаження на існуючу систему органів репатріації та ускладнило всі без винятку напрямки їх роботи. Як наслідок радянський уряд вдався до розширення внутрішньої вертикалі системи органів репатріації, зокрема й на території Української РСР. 16 червня 1945 р. ДКО СРСР ухвалив постанову №9055сс «Про порядок відправлення радянських репатріантів із фронтових таборів і збірно-пересильних пунктів до місць постійного проживання» [15]. Одним із пунктів цього документу передбачалося організація у прикордонній смузі СРСР збірно-пересильних пунктів, що здійснювали б прийом і фільтрацію репатріантів. Ця справа покладалася на керівництво та шойно створені відділи репатріації окремих військових округів Народного комісаріату оборони СРСР.

Згідно рішення ДКО по всьому периметру західного кордону СРСР мало бути створено 35 ЗПП. Майже половина із них розміщувалися на території України. 14 – у Львівському військовому окрузі; по одному збірно-пересильному пункту в Прикарпатському та Одеському округах. Окремий ЗПП створювався й на південному морському кордоні СРСР – в Одесі [26, с. 208].

Для ефективного проведення репатріаційних заходів у зоні відповідальності військових округів, забезпечення функціонування прикордонних збірно-пересильних пунктів, харчового, побутового й медико-санітарного забезпечення репатріантів, їх транспортування до місць проживання, а також координації цієї роботи з урядовими органами репатріації, при штабах військових округів організувалися відділи репатріації [11, арк. 236]. Кожний ЗПП, як правило, мав у своїй структурі медсанчастину, лазарет на 40–60 ліжок, санітарний перепускник, дезінфекційний пункт та ізолятор. У складних випадках оперативне втручання та стаціонарне лікування репатріантів здійснювалося на базі закріплених за ЗПП евакуаційних шпиталів для

військовослужбовців [8, арк. 18–19]. Наприклад, для обслуговування репатріантів, які прибували на ЗПП Львівського військового округу Військово-санітарне управління НКО до осені 1945 р. виділило одразу 6 евакошпиталів [4, арк. 22].

Контроль ефективності медико-санітарного забезпечення репатріантів на ЗПП НКО СРСР республіканське керівництво поклало на спеціально створений інститут уповноважених представників Ради Народних Комісарів УРСР і ЦК КП(б)У, запроваджений постановою РНК УРСР і ЦК КП(б)У від 2 липня 1945 р. Всього було призначено 10 осіб уповноважених – по одному на кожен із тих ЗПП, що через них масовим потоком поверталися на батьківщину мешканці УРСР [24, с. 71]. Одночасно з призначенням уповноважених на ЗПП НКО СРСР партійне й радянське керівництво республіки мусило опікуватись організацією санітарної обробки репатріантів на пунктах, своєчасне виявлення хворих та надання їм посильної медичної допомоги. У цій справі допомогу ЗПП мали надавати не лише військові шпиталі, але й місцеві органи охорони здоров'я та лікувальні установи.

Про медико-санітарне забезпечення репатріантів не забували й на етапі їх перевезення у внутрішні райони республіки. Вже на території УРСР про санітарну обробку і лікування виявлених хворих, особливо епідемічних, мали піклуватися цивільні органи репатріації та Народний комісаріат шляхів сполучення СРСР і НКОЗ УРСР. На вузлових залізничних станціях через які спостерігався інтенсивний рух репатріантів-українців і транзитників з інших республік СРСР облаштовувалися і забезпечувалися місцевими лікарськими кадрами, середнім і молодшим медперсоналом санітарно-контрольні пункти, медпункти, ізолятори, дезінфекційні камери, санперепускники, а також працювали сформовані місцевими органами охорони здоров'я протиепідемічні загони [7, арк. 65]. В цьому разі відповідальність за зміст і якість санітарного обслуговування й медичного забезпечення громадян, які поверталися, покладалася на керівників структур репатріації республіканського (відділ репатріації РНК УРСР) і регіонального (відділи у справах репатріації при виконкомах обласних Рад) рівнів.

Досвід початкового періоду повернення співвітчизників на батьківщину засвідчив, що в такій багатоаспектній і складній роботі як репатріація вагома роль належить регіональним і місцевим органам влади. Такими стали відділи у справах репатріації, що створювалися в структурі Виконавчих комітетів обласних Рад депутатів трудящих. Основним аргументом на користь організації цих структур стали конкретні факти, що свідчили про очікування повернення в найближчий час на територію республіки понад двох мільйонів репатріантів-українців, а також необхідності перевезення через Україну значного числа транзитних репатріантів з інших республік СРСР [5, арк. 19–20].

До основних напрямків роботи обласних відділів репатріації поряд з прийомом і обліком репатрійованого населення, політично-масовою роботою, наданням репатріантам грошової, речової та іншої матеріальної допомоги, їх працевлаштуванням, належала й організація, забезпечення та контроль медичного й санітарного обслуговування громадян, які поверталися на батьківщину [13, арк. 227–246].

У низовій ланці системи органів репатріації важливе місце належало обласним приймально–розподільчим пунктам (ПРП). У листі голови РНК УРСР М. Хрушова на адресу заступника голови РНК СРСР В. Молотова від 17 березня 1945 р. перший обґрунтовував необхідність організації в областях України пунктів прийому та розподілу репатріантів очікуваною значною кількістю потенційних повернених із числа переміщених осіб. Самі ж ПРП бачилися республіканському керівництву як організаційно та структурно відокремлені підрозділи виконкомів обласних Рад [5, арк. 20].

Як зазначає у своєму дисертаційному дослідженні А. Андреев, проектуючи структуру та штат майбутніх обласних приймально–розподільчих пунктів в уряді республіки взяли до уваги як чисельність потенційних репатріантів, які мали повернутися в ту чи іншу окремо взятю область УРСР так і функціональні обов'язки роботи з цими людьми на місцях. Розпорядженням РНК СРСР №7841–Р від 15 травня 1945 р. штати обласних ПРП для Української РСР були затверджені. Організація обласних приймально–розподільчих пунктів в Українській РСР до кінця червня 1945 р. практично завершилась [17, с. 64].

Загальна чисельність штатних одиниць по всіх 39–ти обласних ПРП республіки на 22 червня 1945 р. становила 312 осіб. Пункти розміщувалися: у Вінницькій області – на залізничних станціях Козятин і Жмеринка; у Волинській – на території Володимира–Волинського; у Ворошиловградській області – на залізничних станціях Попасна, Сватово, а також у обласному центрі та Старобільську; у Дніпропетровській області ПРП розміщувалися в самому обласному центрі, а також на залізничних станціях П'ятихатки, Синельниково та Апостолю; у Дрогобицькій області – в прикордонних Мостиську та Хиріві; на Житомирщині – у м. Бердичеві; в Ізмаїльській області – в Болграді; у Кам'янець–Подільській – в Проскуріві та на залізничних станціях Шепетівка і Ярмолинці; у Київській області – на залізничних станціях Миронівка та Київ–пасажирський; в Кіровоградській – на станції Знамянка; у Львівській – в обласному центрі та Раві–Руській; в Полтавській області – на залізничних станціях Полтава–Південна та Гребінка; у Рівненській – в Дубно; у Сталінській області – на залізничних станціях Красний Лиман і Ясинувата; у Сумській області – в м. Суми та Конотопі; у Тернопільській області – на залізничній станції Чортків; у Чернігівській – на станції Ніжин. Ще у семи областях (Запорізькій, Миколаївській, Одеській, Станіславській, Тернопільській, Харківській, Херсонській та Чернівецькій) приймально–пересильні пункти планувалося розгорнути в обласних центрах [5, арк. 76].

Така дислокація ПРП показує, що обласні пункти, як правило, розміщувалися на території великих залізничних вузлів. Це полегшувало завдання прийому та концентрації репатріантів, їх перевезення на місця постійного проживання. Станом на 31 грудня 1945 р. на території Української РСР функціонували 39 обласних приймально–розподільчих пунктів, через які було прийнято, зареєстровано і відправлено на місця проживання 502 721 репатріантів–українців. За цей самий період через ПРП Української РСР на батьківщину пройшло 442 473 репатріанти–транзитники [6, арк. 171].

Як виходило з назви новостворених установ, їх основним функціональним призначенням були прийом

і розподіл репатріантів у регіоні довоєнного постійного проживання. Прийом громадян серед іншого передбачав їх санітарну обробку, медичний огляд і надання за потреби медичної допомоги. За цей напрям роботи пункту відповідали штатні лікарі та фельдшери ПРП [5, арк. 16].

Показовим аспектом організації медико–санітарного забезпечення репатріації є фінансування цього напрямку діяльності вертикалі органів репатріації в УРСР. Вивчення кошторисної документації відділу РНК УРСР у справах репатріації засвідчує, що фінансування витрат на санітарну обробку громадян здійснювалось із державного бюджету залежно від реальних потреб, тобто – від прогнозованої кількості потенційних репатріантів. Наприклад, кошторис адміністративно–господарських, транспортних та інших витрат на утримання відділів облвиконкомів у справах репатріації та відповідних ПРП по 24 областям і м. Києву на 1945 р. із загальної асигнованої суми 13 млн. 868 тис. 596 рублів на проведення санітарної обробки репатріантів передбачав виділення 1 млн. рублів [9, арк. 1]. Із спадом потоку репатріантів і перетворенням репатріаційного процесу на епізодичне повернення окремих переміщених осіб суми асигнувань на ці потреби суттєво зменшили. Так, у 1947 р. на санітарну обробку репатріантів у бюджеті обласних відділів у справах репатріації уряд УРСР виділив усього 10 тис. рублів. При цьому станом на 1 червня 1947 р. було реально витрачено тільки 300 рублів [12, арк. 5].

Отже, від початку створення вертикалі органів репатріації в СРСР восени 1944 р. і до ліквідації більшості цих установ у 1947 р., завдання санітарної обробки, медичного обслуговування та лікування переміщених осіб – радянських громадян знаходилися серед найважливіших напрямів діяльності відомства П. Голікова. Засаднича лінія Кремля на забезпечення відбудови зруйнованої війною економіки робочою силою вимагала від влади зусиль спрямованих на підтримання цієї самої робочої сили в працездатному стані, відтак слід було не допустити розповсюдження епідемічних та інших хвороб серед репатріантів і цивільного населення всередині країни, а для цього забезпечити санітарну обробку репатріантів, їх медичний огляд і посилене лікування. Саме ці функції й були покладені на медико–санітарну ланку усєї вертикалі органів репатріації в СРСР і Українській РСР зокрема.

Список використаних джерел

1. Центральний державний архів вищих органів влади та управління України (далі – ЦДАВО України). – Ф.2. – Оп.7. – Спр.1726. – 6 арк.
2. Там само. – Спр.1727. – 24 арк.
3. Там само. – Спр.1734 «а». – 125 арк.
4. Там само. – Спр.2247. – 185 арк.
5. Там само. – Спр.2995. – 130 арк.
6. Там само. – Спр.3005. – 245 арк.
7. Там само. – Спр.3011. – 129 арк.
8. Там само. – Спр.3028. – 152 арк.
9. Там само. – Спр.3033. – 33 арк.
10. Центральний державний архів громадських об'єднань України. – Ф.1. – Оп.23. – Спр.794. – 5 арк.
11. Там само. – Спр.1480. – 262 арк.
12. ЦДАВО України. – Ф.2. – Оп.7. – Спр.7931. – 73 арк.
13. Державний архів Луганської області. – Ф.1779. – Оп.2. – Спр.1126. – 260 арк.
14. Российский государственный архив социально–политической истории. – Ф.644. – Оп.1. – Д.296. – Л.237–239.

15. Материалы Государственного Комитета Оборона СССР [Электронный ресурс]: по материалам сайта «Архивы России» // Перечень документов Государственного Комитета Оборона СССР (1941–1945 гг.). – Режим доступа: <http://tashv.narod.ru/PostanovGKO>.

16. Арзамаскин Ю. Н. Тайны советской репатриации / Ю. Н. Арзамаскин. – М.: Вече, 2015. – 352 с.: ил.

17. Андреев А. С. Агітаційно–пропагандистська діяльність радянських органів репатризації серед «переміщених осіб» з України (1944–1953 рр.): дис. канд. іст. наук: 07.00.01 / Андреев Андрій Сергійович / МОН України, НПУ імені М. П. Драгоманова, 2017. – 251 с.

18. Гальчак С. Д. Організаційні заходи радянської сторони з підготовки до репатризації «переміщених осіб» / С. Д. Гальчак // Сторінки воєнної історії України: Збірник наукових статей / НАН України. Ін–т історії України; Відп. ред. В. А. Смолій. – К., 2003. – Вип. 7. – Ч. 2. – С. 173–182.

19. Гальчак С. Д. Становище цивільних примусових робітників Райху в Україні (1945–2010 рр.): історичні, соціально–побутові, правові аспекти (на матеріалах Волині та Поділля): Монографія / С. Д. Гальчак. – Вінниця: ПП Балук І. Б., 2012. – 512 с.

20. Земсков В. Н. К вопросу о репатриации советских граждан 1944–1951 гг. / В. Н. Земсков // История СССР. – 1990. – № 4. – С. 26–41.

21. Земсков В. Н. Репатриация перемещенных советских граждан / В. Н. Земсков // Война и общество, 1941–1945: В 2-х кн. / Отв. ред. Г. Н. Севастьянов; Ин–т российской истории. Кн. 2-я. – М., 2004. – С. 331–358.

22. Земсков В. Н. Начальный этап репатриации советских военнопленных и интернированных гражданских лиц (вторая половина 1944 г.) / В. Н. Земсков // Геополитический журнал. – 2013. – № 2. – С. 272–289.

23. Куницький М. П. Примусова репатриация радянських громадян до СРСР після Другої світової війни (український вектор): Монографія / М. П. Куницький. – Луцьк: ВАТ «Волинська обласна друкарня», 2007. – 248 с.

24. Мелешко Н. Б. Система органів репатризації «переміщених осіб» на території Української РСР (1944–1953): організація, структура, функціонування: дис. канд. іст. наук: 07.00.01 / Мелешко Наталія Борисівна / МОН України, НПУ імені М. П. Драгоманова, 2014. – 257 с.

25. Пастушенко Т. В. Остарбайтери з Київщини: вербування, примусова праця, репатриція (1942–1953) / Т. В. Пастушенко; Ін–т історії України НАН України. – К., 2009. – 282 с. – Бібліогр.: С. 239–265.

26. Полян П. Жертвы двух диктатур: Жизнь, труд, унижения и смерть советских военнопленных и остарбайтеров на чужбине и на родине / П. Полян. – 2-е изд., перераб. и доп. – М.: РОССПЭН, 2002. – 606 с.

27. Шевяков А. А. Репатриация советского мирного населения и военнопленных, оказавшихся в оккупированных зонах государств антигитлеровской коалиции / А. А. Шевяков // Население России в 1920–1950-е годы: численность, потери, миграции: Сб. науч. тр. – М., 1994. – С. 195–222.

References

1. Central'nyj derzhavnyj arhiv vyshhyh organiv vlady ta upravlinnja Ukrainy (dali – CDAVO Ukrainy). – F.2. – Op.7. – Spr.1726. – 6 ark.

2. Tam samo. – Spr.1727. – 24 ark.

3. Tam samo. – Spr.1734 «а». – 125 ark.

4. Tam samo. – Spr.2247. – 185 ark.

5. Tam samo. – Spr.2995. – 130 ark.

6. Tam samo. – Spr.3005. – 245 ark.

7. Tam samo. – Spr.3011. – 129 ark.

8. Tam samo. – Spr.3028. – 152 ark.

9. Tam samo. – Spr.3033. – 33 ark.

10. Central'nyj derzhavnyj arhiv gromads'kyh ob'jednan' Ukrainy. – F.1. – Op.23. – Spr.794. – 5 ark.

11. Tam samo. – Spr.1480. – 262 ark.

12. CDAVO Ukrainy. – F.2. – Op.7. – Spr.7931. – 73 ark.

13. Derzhavnyj arhiv Lugans'koi' oblasti. – F.1779. – Op.2. – Spr.1126. – 260 ark.

14. Rossijskij gosudarstvennyj arhiv social'no–politicheskoi istorii. – F.644. – Op.1. – D.296. – L.237–239.

15. Materialy Gosudarstvennogo Komiteta Oborony SSSR [Jelektronnyj resurs]: po materialam sajta «Arhivy Rossii» // Perechen' dokumentov Gosudarstvennogo Komiteta Oborony SSSR (1941–1945 gg.). – Rezhim dostupu: <http://tashv.narod.ru/PostanovGKO>.

16. Arzamaskin Ju. N. Tajny sovetskoi repatriacii / Ju. N. Arzamaskin. – M.: Vechе, 2015. – 352 s.: il.

17. Andrijejev A. S. Agitacijno–propagandysts'ka dijaj'nist' radjans'kyh organiv repatriacii' sered «peremishhenyh osob» z Ukrainy (1944–1953 rr.): dys. kand. ist. nauk: 07.00.01 / Andrijejev Andrij Sergijovyh / MON Ukrainy, NPU imeni M. P. Dragomanova, 2017. – 251 s.

18. Gal'chak S. D. Organizacijni zahody radjans'koi' storony z pidgotovky do repatriacii' «peremishhenyh osob» / S. D. Gal'chak // Storinky vojennoi' istorii' Ukrainy: Zbirnyk naukovyh statej / НАН України. Ін–т історії України; Відп. ред. В. А. Смолій. – К., 2003. – Вип. 7. – Ч. 2. – С. 173–182.

19. Gal'chak S. D. Stanovyshhe cyvil'nyh prymusovyh robitnykiv Rajhu v Ukraini (1945–2010 rr.): istorychni, social'no–pobutovi, pravovi aspekty (na materialah Volyni ta Podillja): Monografija / S. D. Gal'chak. – Vinnycja: PP Baljuk I. B., 2012. – 512 s.

20. Zemskov V. N. K voprosu o repatriacii sovetskikh grazhdan 1944–1951 gg. / V. N. Zemskov // Istorija SSSR. – 1990. – № 4. – С. 26–41.

21. Zemskov V. N. Repatriacija peremeshennyh sovetskikh grazhdan / V. N. Zemskov // Vojna i obshhestvo, 1941–1945: V 2-h kn. / Отв. ред. Г. Н. Севаст'янов; Ін–т російської історії. Кн. 2-я. – М., 2004. – С. 331–358.

22. Zemskov V. N. Nachal'nyj jetap repatriacii sovetskikh voennoplennyh i internirovannyh grazhdanskih lic (vtoraja polovina 1944 g.) / V. N. Zemskov // Geopoliticheskij zhurnal. – 2013. – № 2. – С. 272–289.

23. Kunyc'kyj M. P. Prymusova repatriacija radjans'kyh gromadjan do SRSR pislja Drugoi' svitovoi' vijny (ukrai'ns'kyj vektor): Monografija / M. P. Kunyc'kyj. – Luc'k: VAT «Volyns'ka oblasna drukarnja», 2007. – 248 s.

24. Meleshko N. B. Systema organiv repatriacii' «peremishhenyh osob» na terytorii' Ukrain's'koi' RSR (1944–1953): organizacija, struktura, funkcionuvannja: dys. kand. ist. nauk: 07.00.01 / Meleshko Natalija Borysivna / MON Ukrainy, NPU imeni M. P. Dragomanova, 2014. – 257 s.

25. Pastushenko T. V. Ostarbajtery z Kyi'vshhyny: verbuvannja, prymusova pracija, repatriacija (1942–1953) / T. V. Pastushenko; Ін–т історії України НАН України. – К., 2009. – 282 с. – Бібліогр.: С. 239–265.

26. Poljan P. Zhertyvy dvuh diktatur: Zhizn', trud, unizhenija i smert' sovetskikh voennoplennyh i ostarbajterov na chuzhbine i na rodine / P. Poljan. – 2-е изд., перераб. i dop. – М.: ROSSPJeN, 2002. – 606 с.

27. Shevjakov A. A. Repatriacija sovetskogo mirmogo naselenija i voennoplennyh, okazavshijsja v okkupirovannyh zonah gosudarstv antigitlerovskoj koalicii / A. A. Shevjakov // Naselenie Rossii v 1920–1950-e gody: chislennost', poteri, migracii: Sb. nauch. tr. – М., 1994. – С. 195–222.

Dyptan L. S., postgraduate student of the Department of Slavic History and Archeology of the Faculty of Historical Education of the National Pedagogical Dragomanov University (Ukraine, Kyiv), lyba_17@ukr.net

Organizational support for health care of repatriates in the territory of the Ukrainian SSR (1944–1947)

Peculiarities of the activity of the Soviet government regarding the organization of health care and treatment of returnees on the territory of the Ukrainian SSR are analyzed in the context of the organization of the vertical of the administrative structures. Departments of repatriation of displaced persons on the territory of the Ukrainian SSR during 1944–1947. According to the decision of the top management of the USSR, medical care and treatment of returnees had to be carried out under full control of the center by health authorities and institutions in the places of repatriation – in the Union republics and regions.

It is noted that since the establishment of the vertical of the repatriation authorities in the USSR in the autumn of 1944 and till the elimination of most of these institutions in 1947, the task of sanitation, medical care and treatment of displaced persons – Soviet citizens were among the most important directions of activity of these structures.

The Kremlin's main line for restoring the wrecked economy by labor force demanded from the authorities efforts to maintain this very labor force in an able-bodied condition; therefore, the spread of epidemic and other diseases among the returnees and the civilian population inside the country should be prevented. For this reason, sanitation of the repatriates, their medical examination and paramedic treatment had to be provided. These functions had to be carried out by the medical and sanitary part of the entire vertical of the repatriation bodies in the USSR and the Ukrainian SSR in particular.

Keywords: repatriation, repatriates, Ukrainian SSR, medical and sanitary support, checkpoint and filtration points (CFP), prefabricated crossing points (PCP), receiving and distribution points (RDP), infirmary, sanitary relief, medical isolator, disinfection chamber, hospital.
